

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

หน้าพาทย์เพลงครุ ควรรู้สาธการ

Napat The first song practice to study. Thai classical Music Percussion Instrument, should know Satukarn Song

เกริกขจร รื่นณรงค์*, พันธุ์เอก ใจหลวง**, บุญลอย จันทร์ทอง***, ชีรราช ทองกลาง****

(Received : November 2, 2022 / Revised : November 12, 2022 / Accepted : December 20, 2022)

บทคัดย่อ

บทความในครั้งนี้นักกล่าวถึงความสำคัญของเพลงสาธการ ในบริบทต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมการศึกษาเรียนรู้ดนตรีไทยและพิธีกรรมในส่วนของปีพาทย์ เพื่อให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่และความสำคัญของเพลงสาธการ ที่ใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรมและแบบแผนในการเรียนรู้ทางด้านเครื่องตีของไทย

บทความในครั้งนี้นักกล่าวถึงเพลงสาธการ ในแง่มุมของหลักการของทฤษฎีเพื่อให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของเพลงสาธการ เนื่องมาจากการเรียนเครื่องตีไทยในครั้งอดีตส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นทางด้านปฏิบัติมากกว่าทางด้านทฤษฎี เป็นเหตุให้ความเข้าใจในประวัติเพลงและบทบาทหน้าที่ของเพลงสาธการไม่สมบูรณ์ เพื่อเพิ่มเติมเนื้อหาให้ทราบถึงประวัติเพลงสาธการ รวมถึงบริบทต่าง ๆ ของเพลงสาธการทำให้มีความเข้าใจในการเรียนเครื่องตีไทยประสบผลสำเร็จได้อย่างดี และมีความเข้าใจบทบาทและความสำคัญของเพลงสาธการ จะส่งผลในการเรียนรู้ทำนองเพลงสาธการรวมถึงบทบาทและหน้าที่ของเพลงสาธการในแง่มุมต่าง ๆ ให้สัมฤทธิ์ผลดียิ่งขึ้นบทบาทหน้าที่และความสำคัญของเพลงสาธการ บทบาทที่หนึ่งใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมเพื่ออัญเชิญพระรัตนตรัยและทวยเทพผู้เป็นใหญ่บนสวรรค์ชั้นฟ้า ชื่อเพลงสาธการปรากฏเป็นเพลงลำดับที่หนึ่ง ในการบรรเลงเพลงชุดโหมโรงเช้า เพลงชุดโหมโรงเย็น และเพลงชุดโหมโรงเทศน์ แสดงถึงความสำคัญอย่างยิ่งของเพลงสาธการ บทบาทที่สองเพลงสาธการในฐานะเป็นต้นแบบในการเรียนปฏิบัติเครื่องตีไทย เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในการเรียนรู้เครื่องดนตรีอื่น ๆ ต่อไป และเป็นการพัฒนาทักษะทางด้านปฏิบัติให้มีความก้าวหน้าเพื่อเรียนเพลงหน้าพาทย์ในขั้นสูงต่อไปกล่าวโดยสรุปว่าเพลงสาธการเป็นเพลงที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับการประกอบพิธีกรรมและแม่แบบในการฝึกปฏิบัติเครื่องตีไทย

เพื่อเป็นเพลงต้นแบบสำหรับการเรียนรู้เครื่องตีไทยอย่างถูกต้องและเพื่อทราบถึงบริบทต่าง ๆ ของเพลงสาธการ รวมถึงประวัติของเพลงสาธการและทำนองเพลงสาธการ เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้เพลงสาธการมากยิ่งขึ้น เป็นความสำคัญอย่างยิ่งของเพลงสาธการในฐานะบทบาท ของการบรรเลงประกอบพิธีกรรมและในฐานะบทบาทของการเป็นเพลงต้นแบบในการศึกษาเรียนรู้เครื่องตีไทยตามแบบแผนโบราณอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: เพลงสาธการ

*, **, ***, ****อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

Abstract

This article discusses the importance of Sathu Karn songs in various contexts in the culture of learning Thai music and rituals in the part of Pi-phat. To know the roles, duties and importance of the reverend songs used for ceremonies and patterns in learning Thai percussion instruments

This article discusses the sacred song. In terms of the principles of the theory in order to understand the role and function of the reverend song. Due to learning Thai percussion instruments in the past, most of them focused on the practical aspect rather than the theoretical aspect. As a result, the understanding of the history of the song and the role and function of the sacred song is incomplete. To add content to know the history of the song Santhukan Including the various contexts of the song Sathu, making it possible to understand how to learn Thai percussion successfully. and understand the role and importance of the sacred song will result in learning the melody of the sacred song, including the role and function of the sacred song in various aspects to achieve better results, the role, duty and importance of the sacred song The first role is to play in the ritual to invite the Three Jewels and the great gods in the heavens. The name of the song "Santhu" appears as the number one song. in the morning overture song Cold prelude music and the prelude to the sermon Shows the great importance of the reverend song. The second role is the Sathukan song as a model for learning how to practice Thai percussion instruments. To be a good foundation to continue learning other musical instruments and to develop practical skills to advance. To continue studying the song Na Phat at a higher level

In summary, the salute is a song that is of great importance. for performing rituals and templates for practicing Thai percussion

To be a model song for learning Thai percussion correctly and to know the different contexts of the Sathukarn song including the history of the reverend songs and the melody of the reverend songs resulting in greater achievements in learning the blessed song It is the great importance of the reverend song as a role. of performing rituals and as a role of being a model song in the study of learning traditional Thai percussion instruments.

Key Words: Satukarn Song

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

หน้าพาทย์เพลงครู.....ควรรู้.....สาธการ

ดนตรีไทยถือกำเนิดมาจากภูมิปัญญาของบรรพชนชาติไทยเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์อันสูงค่าที่ได้สั่งสมผ่านกาลเวลาหลายช่วงอายุคน เคลือบแฝงด้วย ศรัทธา ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม สังคม การเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นดั่งเบ้าหลอมและกำหนดทิศทางของดนตรีประกอบพิธีกรรมในสังคมของไทย ปรากฏ การทางธรรมชาติส่งผลให้มนุษย์มีความรู้สึกกลัว ก่อให้เกิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ(นิติ เอ็มโอด : 2)ถือกำเนิดเครื่องดนตรี บทเพลง พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อปรากฏควบคู่อยู่ในพิธีกรรมต่าง ๆ เมื่อ พระพุทธศาสนาแผ่ขยายมา สิ่งนี้จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความเข้มแข็งและเอกลักษณ์อันเป็นการแสดงถึงตัวตนที่ แท้จริงของดนตรีไทยที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในสังคมไทยปรากฏความเชื่อในแง่มุมต่างๆส่งผ่าน ด้วยพิธีกรรมตั้งแต่ถือกำเนิดจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิตโดยรายละเอียดในพิธีกรรมต่างๆจะมีบทบาท ของดนตรีเป็นส่วนสำคัญในการพิธีกรรมต่างๆนั้นเป็นส่วนใหญ่ ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมโดยตรงและ เมื่อขาดดนตรีเสียแล้วก็ไม่อาจสร้างศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ได้อย่างเต็มที่หากปราศจากดนตรีเสีย แล้วพิธีกรรมนั้นก็ไม่มีสำเร็จผล(ปัญญา รุ่งเรือง.2552:15) การเรียนรู้ทางดนตรีไทยในการประกอบพิธีกรรม ต่างๆในสังคมไทยจึงถูกโบราณจารย์กำหนดขั้นตอนการเรียนรู้ทางดนตรีเป็นแบบแผนที่ถูกต้องและชัดเจน สำหรับเป็นแนวปฏิบัติในการเรียนรู้เพลงการต่างๆเพื่อนำไปใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมในสังคมไทยถูกต้อง ตามแบบที่สังคีตจารย์ได้รจนาและวางแนวปฏิบัติไว้

ในการเรียนดนตรีไทยตั้งแต่สมัยโบราณ หากจะให้ถูกต้องตามธรรมเนียมปฏิบัติที่บูรพาจารย์ทางด้าน ดนตรีที่ได้วางหลักการไว้นั้น กล่าวคือ ก่อนที่จะเริ่มเรียนดนตรีประเภทต่าง ๆ จะต้องมีพิธีกรรมการไหว้ครู บูชาครูเสียก่อนเป็นอันดับแรก การไหว้ครูถือเป็นประเพณีสำคัญของผู้ที่เริ่มเรียนดนตรีไทยตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ด้วยเหตุที่ถือกันว่า เครื่องดนตรีทุกชนิดมีครูสถิตย์อยู่การที่จะบรรเลงเป็นเพลงก็ต้องรำเรียนจากครู แม้ว่ามีได้รำเรียนจากครูโดยตรงที่เี่ยวจดจำเอามาก็ถือกันว่าเป็นลักษณะของครูพักลักจำและถือเป็นครู เช่นเดียวกัน การเรียนดนตรีไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนปี่พาทย์นั้นนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะต้องเรียนรู้เพลงการที่มีอยู่อย่างมากมายแล้วยังต้องเข้าใจขั้นตอนของพิธีกรรมในพิธีนั้นๆอย่างถ่อง แท้เพราะในทุกขั้นตอนของพิธีกรรมจะมีบทเพลงต่างๆเรียงร้อยอยู่ในทุกขั้นตอนของพิธีกรรมโดยเรียกเพลง ดังกล่าวนี้ว่าเพลงหน้าพาทย์ที่มีความสำคัญเป็นส่วนเติมเต็มอยู่ทุกช่วงของการดำเนินการประกอบพิธีกรรมใน แต่ละประเภทในส่วนของเพลงที่นำมาบรรเลงประกอบพระราชพิธีนั้นจะมีเพลงหน้าพาทย์เพลงเรื่องและเพลง สองชั้น (ปี่บ คงลายทอง2552:39)ส่วนการศึกษาทางด้านดนตรีไทยในอดีตนั้น คุณครูพินิจ ฉายสุวรรณศิลปิน แห่งชาติด้านการแสดงดนตรีไทยได้กล่าวถึงขั้นตอนในการเรียนดนตรีไทยโดยเฉพาะการเรียนเพลงหน้าพาทย์ ไว้ดังนี้ “จับมือ” หมายถึงครูจะจับมือของผู้เรียนตีเพลงประโยคแรก 3 ครั้งโดยการใช้ฆ้องวงใหญ่เริ่มต้นจากนั้น ครูจะใช้เครื่องดนตรีอื่นต่อเพลงให้การจับมือของพวกปี่พาทย์สายอาชีพตามแบบโบราณนั้นต้องจับมือถึง 4 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่1 จับมือเริ่มเรียนเพลงสาธการครั้งที่ ครั้งที่2 จับมือเรียนเพลงตระ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ครั้งที่ 3 จับมือเรียนเพลงชุดโหมโรงกลางวัน ครั้งที่ 4 จับมือเรียนเพลงองค์พระพิราพ เมื่อจับมือครบทั้ง 4 ครั้ง แล้วต่อไปก็จะเป็นการ "รับมอบความเป็นครู" ให้ไปสอนปี่พาทย์เท่าที่ได้เรียนรู้มา(พินิจ ฉายสุวรรณ:139) จะเห็นได้ว่าการเรียนดนตรีไทยส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปทางด้านของการปฏิบัติมากกว่าทางด้านวิชาการ นักดนตรีไทยเองก็มุ่งหวังที่ความเป็นเลิศทางด้านการเล่นเป็นหลักจึงละเลยเรื่องวิชาการที่ความจริงนั้นถูกถ่ายทอดมาพร้อมๆกับการเรียนปฏิบัติเพียงแต่ไม่ได้ถูกแยกออกจากกันอย่างชัดเจนเหมือนอย่างการเรียนในปัจจุบัน(ชัชชัย พวกดี(2553:1)

ภาพแสดงการจับมือซ้อมวงใหญ่ถ่ายทอดเพลงหน้าพาทย์ในระดับชั้นต่างๆ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จะเห็นได้ว่าเพลงสาธูการจัดเป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดการบรรเลงเพลงสาธูการในการประกอบพิธีกรรมทุกครั้งต้องบรรเลงด้วยความเคารพไม่บรรเลงโลดโผนจนเกินเลยเกินงามเช่นเพลงประเภทอื่น ๆ รวมถึงต้องสำรวมทั้งจิตใจและกายเพื่อส่งท่วงทำนองอันเป็นการน้อมนำถึงความเคารพแต่พระรัตนตรัยอันสูงสุด เมื่อครั้งอดีตมีคำกล่าวที่สำคัญสำหรับนักดนตรีไทยที่เรียนปีพาทย์ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความสำคัญของเพลงสาธูการเป็นอย่างยิ่ง “คิดจะเรียนปีพาทย์แล้วตีเพลงสาธูการไม่ได้ก็อย่าเรียนปีพาทย์ดีกว่า”

เพลงสาธูการและเพลงหน้าพาทย์เป็นบทเพลงที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในด้านการบรรเลงเพื่อรับใช้สังคมไทยมีแบบแผนในการบรรเลงสืบทอดมาแต่โบราณ โดยเฉพาะด้านการบรรเลงประกอบพิธีกรรมในงานพิธีหรือการพระราชพิธีที่เป็นมงคลเท่านั้น แต่เพลงสาธูการไม่ปรากฏในการบรรเลงประกอบการแสดงมหรสพซึ่งการบรรเลงประกอบทั้ง 2 กรณีนี้ เพลงที่ใช้บรรเลงคือเพลงหน้าพาทย์เป็นส่วนใหญ่ โดยที่มีการกำหนดรูปแบบของบทเพลงไว้เป็นชุดเรียกว่า “เพลงชุดโหมโรง” เรียงร้อยด้วยเพลงหน้าพาทย์หลายระดับเข้าด้วยกัน ได้แก่ เพลงชุดโหมโรงเช้า เพลงชุดโหมโรงเย็น เพลงชุดโหมโรงเทศน์ โดยกำหนดเพลงอันเป็นปฐมบทมาตรฐานของการศึกษาเรียนรู้ดนตรีไทยด้านปีพาทย์ในเพลงชุดโหมโรงนั้นได้แก่ “เพลงสาธูการ” โดยผู้ที่เริ่มเรียนดนตรีไทยในส่วนของปีพาทย์จะต้องจับมือช้องวงใหญ่ด้วยเพลงสาธูการเสียก่อนและต้องเรียนเพลงสาธูการทำนองช้องวงใหญ่เป็นเพลงลำดับแรกในการเรียนเพลงชุดโหมโรงเช้า เพลงชุดโหมโรงเย็นและเพลงชุดโหมโรงเทศน์ เพลงโหมโรงหมายถึงเพลงที่บรรเลงก่อนจะมีการแสดงโขน ละคร หรือก่อนที่จะมีการบรรเลงดนตรี ตามพจนานุกรมให้ความหมายว่า การประโคมดนตรีเบิกโรง เป็นประเพณีมาแต่โบราณก่อนที่จะมีการแสดงดนตรีและประกอบการแสดง โขน ละคร จะมีการบรรเลงเพลงโหมโรงก่อนเสมอ เพลงโหมโรงจึงเป็นเพลงบรรเลงล้วนไม่มีการขับร้อง และกลายเป็นสัญลักษณ์ก่อนที่จะเปิดการแสดงใดๆที่ต้องใช้ดนตรีไทยประกอบ(สังัด ภูเขาทอง :166)

เพลงชุดโหมโรงสำหรับประกอบพิธีกรรมใช้บรรเลงเป็นเพลงโหมโรงก่อนที่จะมีการประกอบพิธีกรรมอันเป็นมงคล

1.เพลงชุดโหมโรงเช้า(โหมโรงโกนจุก) ประกอบด้วยเพลงหน้าพาทย์ทั้งหมด 5 เพลง ได้แก่

- 1.เพลงสาธูการ
- 2.เพลงหะ
- 3.เพลงร่ำลาเดียว
- 4.เพลงกลม
- 5.เพลงชำนานู

เพลงโหมโรงโกนจุก เป็นเพลงชุดที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีโกนจุก(เดชน์ คงอิม2546:13)โดยทั่วไปมักกระทำกัน 2 วัน คือในวันแรกจะมีพิธีสวดมนต์เย็นกลางคืนอาจจะมิมหรสพสมโภชรุ่งขึ้นเช้าคือวันพิธีในตอน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เช้า จะเชื่อถือกันว่าไม่ให้มีเสียงอีกทีก็ครึกโครมก่อนจะเริ่มพิธี เพราะจะทำเด็กที่จะโกนจุกขวัญหนีได้ เครื่องประกอบจะมีหน้าที่ในการบรรเลงในขณะที่ตัดจุกโดยจะบรรเลงไปพร้อมๆ กับพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา หรือที่เรียกกันว่าสวดชยันโต ในบางครั้งก็จะมีการจุดประทัดยิงปืนกันก็มี เพลงชุดโหมโรงโกนจุกในพิธีโกนจุกเป็นเพลงชุดเดียวกับเพลงชุดโหมโรงเช้าที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรมในตอนเช้าแต่ในพิธีโกนจุกนำไปบรรเลงประกอบในพิธีโกนจุก ไม่บรรเลงก่อน ซึ่งมีความแตกต่างในเรื่องของบทบาทในการบรรเลงแต่เป็นเพลงชุดเดียวกัน เพลงโหมโรงโกนจุกนี้ในกลุ่มนักดนตรีบางตั่งเรียกว่า โหมโรงเหาะซึ่งเป็นที่เข้าใจกันในหมู่นักดนตรีไทยด้วยกัน

2. เพลงชุดโหมโรงเย็น ประกอบด้วยเพลงหน้าพาทย์ทั้งหมด 15 เพลง ได้แก่

1. เพลงสาธุการ
2. เพลงตระหง่าปากคอก
3. เพลงร้ว สามลา
4. เพลงเข้าม่าน
5. เพลงปฐม
6. เพลงลา
7. เพลงเสมอ
8. เพลงร้ว ลาเดียว
9. เพลงเชิด สองชั้น
10. เพลงเชิด ชั้นเดียว
11. เพลงกลม
12. เพลงขำนาญ
13. เพลงกราวใน
14. เพลงต้นซุบ
15. เพลงลา

3. เพลงชุดโหมโรงเทศน์ ประกอบด้วยเพลงหน้าพาทย์ทั้งหมด 5 เพลง ได้แก่

1. เพลงสาธุการ
2. เพลงเสมอ-ร้วลาเดียว
3. เพลงเชิด
4. เพลงซุบ
5. เพลงลา

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากเพลงชุดโหมโรงที่ใช้บรรเลงสำหรับประกอบพิธีกรรมนั้นจะเห็นว่าเพลงสาธุการถูกกำหนดให้บรรเลงเป็นเพลงลำดับที่หนึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเพลงนี้อย่างยิ่งยวดโดยความหมายของเพลงสาธุการนี้ใช้บรรเลงเพื่อบูชาคุณพระพุทธรเจ้าคือพระรัตนตรัยตามตำนานของเพลงสาธุการที่จะกล่าวต่อไป

ในส่วนของเพลงโหมโรงสำหรับประกอบการแสดงโขนละครจะประกอบด้วยเพลงชุดโหมโรงเช้าและเพลงชุดโหมโรงเย็นแต่ในส่วนของเพลงชุดโหมโรงประกอบการแสดงโขนละครมีเพิ่มเติมขึ้นมาคือเพลงชุดโหมโรงกลางวันส่วนเพลงชุดโหมโรงประกอบการแสดงมหรสพดังกล่าวนี้จะไม่มีการบรรเลงเพลงสาธุการเลยเหตุผลน่าจะเป็นด้วยไม่มีการประกอบพิธีกรรมในการอัญเชิญคุณพระรัตนตรัยจึงไม่มีการบรรเลงเพลงสาธุการเพื่อบูชาคุณพระรัตนตรัย

เพลงชุดโหมโรงประกอบการแสดงมหรสพ

เพลงชุดโหมโรงเช้า ใช้บรรเลงเป็นเพลงโหมโรงก่อนที่จะมีการแสดงโขน ละคร ช่วงเช้าประกอบด้วยเพลงหน้าพาทย์ทั้งหมด 9 เพลง ได้แก่

1. เพลงตระสันนิบาต – รำ
2. เพลงเข้าม่าน – ลา
3. เพลงเสมอ – รำ
4. เพลงเชิด
5. เพลงกลม
6. เพลงชำนาญ
7. เพลงกราวใน
8. เพลงซุบ
9. เพลงกราวรำ

เพลงชุดโหมโรงกลางวัน เป็นเพลงชุดโหมโรงที่ใช้บรรเลงก่อนจะมีการแสดงในช่วงกลางวันหลังจากพักเที่ยงแล้ว ประกอบด้วยเพลงหน้าพาทย์ทั้งหมด 15 เพลง ได้แก่

1. เพลงกราวใน
2. เพลงเสมอข้ามสมุทร – รำสามลา
3. เพลงเชิด
4. เพลงซุบ – ลา
5. เพลงกระบองกัน – รำ
6. เพลงตะคุกรุกข์ – รำ
7. เพลงชายเรือ – รำ
8. เพลงปลุกต้นไม้ – รำ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

9. เพลงร้วคูกพาทย์
10. เพลงพันพิราพ
11. เพลงตระสันนิบาต
12. เพลงเสี้ยน 2 เที้ยว
13. เพลงเชิด - ปฐม - ร้ว
14. เพลงบาทสกุณี
15. เพลงกราวรำ

บทบาทของเพลงที่ถูกกำหนดให้ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆนั้นนักดนตรีไทยจะเรียกเพลงประเภทนี้ว่าเพลงหน้าพาทย์ซึ่งอาจารย์มนตรี ตราโมทได้อธิบายความหมายของเพลงหน้าพาทย์ไว้ดังนี้ เพลงหน้าพาทย์ หมายถึง เพลงที่ใช้บรรเลงโดยหน้าที่สำหรับประกอบกิริยาในเรื่อง หมายความว่าเพลงใดที่ผู้บรรเลงจะต้องบรรเลงตามหน้าที่ของตนแล้วจะเป็นโดยมีผู้บอกหรือโดยแบบแผนประเพณีก็ตาม หากว่าเพลงนั้นใช้สำหรับประกอบกัปกรณ์อาการ เช่น ยืน เดิน กิน นอน เกิดขึ้น สูญไป ซึ่งมีอยู่ในท้องเรื่องที่บรรเลงเพลงนั้นก็เป็หน้าพาทย์(มนตรี ตราโมท2545:46)

ความหมายของเพลงสาธการ

เพลงสาธการ มีความหมายแสดงถึงการน้อมกายวาจาใจอันบริสุทธิ์ถวายนมัสการแด่พระรัตนตรัยและเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่เพื่อกราบอัญเชิญเสด็จมายังมณฑลพิธีที่ประกอบภารกิจอันเป็นมหามงคล

กำเนิดพระพุทศาสนา - ตำนานเพลงสาธการ

พระอิศวรออกประชุมเทวสภา พร้อมทพทเวะ พระฤาษี-พร้งพร้อมกัน ทรงตรัสถามว่าภารกิจในมนุษยโลกปวงชนประพฤติปฏิบัติยอดเยี่ยมเกิดขึ้นหรือไม่ พระฤาษีทูลว่า มีบุคคลผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นศิษย์ของพระอาหารดาบส-พระอุทกดาบท เรียนจนถึงฉานสมาบัติ8 แล้วลาไปตัดมุ่นเกล้าโกนหนวด, เครา, เอาผ้าขาวที่นุ่งห่มไปย้อมฝาด ห่มคลุมกายเฉวียงบ่าเข้าป่าลึกเข้าไปแสวงหาโมกธรรมบำเพ็ญเพียรจนบรรลุมรรคผลนิพพาน พันห้วงแห่งทุกข์ได้ไม่มาเกิดอีกในภคมนุษย์โลกนี้อีกต่อไปเข้าไปถามว่าบำเพ็ญตนครั้งนี้ศาสนาอะไร เขาไม่ตอบ แต่พูดว่า ปัจเจกพุทระพระฤาษีที่เชี่ยวชาญพระเวทย์ไปประลองฤทธิ์ก็มีได้มีจิตสะทกสะท้านแต่ประการใด ดำรงกายตั้งอยู่ในสมาธิสงบนิ่งฉนั้น พระอิศวรทรงตรัสรับสั่งว่า ถ้าเช่นนั้นก็มีบุคคลสำคัญอันประเสริฐเกิดขึ้นแล้วในมนุษยโลกนี้มีบารมีล้ำเลิศที่สุดควรจะช่วยส่งเสริมดลबारมีให้ยอดยิ่งขึ้นไป จะได้ขยายพฤติกรรมธรรมปฏิบัติโปรดเวไนยสัตว์ ปวงชนผู้สนใจในธรรมนั้นๆที่ท่านตรัสรู้แจ้งเหตุแห่งทุกข์ได้ ทรงมีเทวบัญชาให้เทพพฤกษาจัดทาเกสรบุษบงดำรงอยู่ในสระโบกขรณีอยู่ 7 เหล่าเอาแต่เกสรมาเทพพฤกษาจัดมาทูลถวายในบัดดลเป็นวารดีถีทรงกระทำตะบะกิจพิธีภายในด้วยพระองค์เองฉนั้นทรงบันดาลเกสรบุษบงเป็นองค์เทพบุตร

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ทรงตรัสให้เทพบุตรไปจุดไฟในมนุษย์แห่งตระกูลของพระมหากษัตริย์ทรงพระนามแน่ชัดว่าหริศจรยเมื่อหริศจรยรับพรของพระฤาษีสวามิตรผู้เป็นปรมาจารย์แล้วก็สิ้นชาติไปกำหนดอีกชาติต่อไปในเชื้อกษัตริย์เช่นกัน เสด็จไปศึกษาพระเวทย์วิทยาวิชาการในสำนักพระอาหารดาบส-พระอุทกดาบทจนถึงฉานสมบัติ 8 บุญกุศล บันดาลของพระปัจเจกพุทธะอธิฐานไว้ในโมกขธรรมพระการะวัตตาสูตร 17วรรค ผู้ใดทำบุญกุศลเลิศจะได้บังเกิดเป็นพระสัพพัญญูรู้แจ้งแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ทั้งหลายได้ถึงซึ่งพระนิพพานตามไปด้วยฉนั้นเมื่อจบการศึกษาถึงสมบัติ 8 แล้ว ก็ลาพระอาจารย์ทั้ง 2 องค์ไปดำรงกิจแบบพระปัจเจกพุทธะก็สำเร็จพระสัพพัญญูรู้แจ้งโลกแล้วตามคำอธิฐานของพระปัจเจกพุทธะทรงพระนามว่าพระตัมหังโกโรเป็นพระพุทเจ้าพระองค์แรกที่ไปโปรดเวไนยสัตว์โดยพระนิพพานยืนยันในพระปริตร 12 ตำนาน บทนะโมเมสัพพพุทธานัง ตัมหังโกโรเป็นพระพุทเจ้าองค์ทรงโปรดสัตว์องค์ที่ 1 พระพุทเจ้าพระโกณฑัญญะ นั้นคือพระอิศวรทรงแบ่งภาคจากเทวโลกมีกำหนด 7 วันของเทวโลกนั้น 7 พันปีในมนุษย์โลก เสด็จลงมาแสวงพระโมกขธรรม ตามพระพุท ทรงพระนิพพานพรหมฉนั้น ส่วนพระพุทเจ้า พระศัยมุนีพระศรีสมุทโรโคตมบรมศาสดอรหังสัมมาสัมพุทเจ้าพระองค์นี้เป็นองค์ที่ 28 ซึ่งมีพระไตรปิฎกโดยพระอรหันต์สาวกทำสังคายนาไว้ตอนต้นๆ พุทธศาสนานั้นก็จะไม่มีสูญสิ้นไป แต่มีได้สังคายนาไว้ จึงสูญหายไปตามวาระฉนั้นแล

ถึงเวลาประชุมเทวสภา พร้อมด้วยเทพเทวะ พระฤาษี พริ้งพริ้วกัน พระศิวะทรงตรัสถามว่า เหตุการณ์มนุษย์โลกเป็นอย่างไร พระฤาษีทั้งหลายทูลว่ามีบุคคลดีบำเพ็ญกรณียกิจกับพระปัจเจกพุทธะแต่ตนว่าเป็นพระพุทศาสนาปางเทวาพากันไปสู้สำนักศาสดามากมายไปซักถามความสงสัยในเหตุการณ์ต่างๆ พระศิวะ ทรงทราบกระจ่างว่า มีพระศาสดาองค์สัมมาสัมพุทเจ้าเกิดขึ้นแล้วในมนุษย์โลกสมดังความปรารถนา ทรงชักชวนเทพเทวะ พระฤาษีทั้งหลายไปกราบบังคมทูล ท้าวมหาพรหมบรมมหาเทวราช สมเด็จพระมหาตุภูมิ ณ ทิพยสถานทรงกราบบังคมทูลถึงเหตุการณ์ดังกล่าวแล้วทุกประการพระมหาตุภูมิทรงทราบ ถ้าเป็นพระศาสดาจริงต้องประลองฤทธิ์จะรู้ความแท้จริงฉนั้น

พระมหาตุภูมินำเทพทั้งหลายไปสำนักของพระศาสดาครั้งเข้าไปถามท่านหรือคือพระศาสดาพระตัมหังโกโร ทรงตอบว่า ใช่ อาตมานามว่าตัมหังโกโรทรงตรัสรู้แจ้งแห่งธรรมฉนั้น พระมหาตุภูมิตอบว่า ข้าพเจ้าท้าวมหาพรหมบรมมหาเทวราช ผู้สร้างมนุษย์โลกนี้ พระพุทเจ้าทรงอนุโมทนาสาธุมหาพิริมีคุณเลิศแห่งเวไนยสัตว์ ทั้งอาสนเสด็จมาครั้งนี้มีพระประสงค์สิ่งใด พระมหาตุภูมิทรงตอบว่า ใช้วิธีง่ายๆ ใช้วิธีแบบช้อนหา นำร่างกายไปช้อน ณ ที่ใดจงตกท่ายให้รู้ว่าอยู่ตรงนั้นตรงนี้พระพุทเจ้าทรงตอบว่า ได้ให้มหาพิริผู้สร้างเจ้าของมนุษย์โลกไปช้อนคนละ 1 ชั่วโมง พระมหาตุภูมิทรงไปช้อน ณ ที่ใด พระพุทเจ้าทรงท่ายถูกทุกแห่ง คราวนี้เป็นแหล่งสุดท้าย พระมหาตุภูมิแปลงพระวรกายเท่าตัวรีนลงไปอยู่ในชอกหินใต้ทะเลลึก ถ้ามหาพิริผู้สร้างเจ้าว่าอยู่ ณ ที่ใด พระพุทเจ้าทรงตอบว่าอยู่ใต้ทะเลลึก ก็ได้วาระดี 1 ชั่วโมงพอดี ก็ขึ้นมาสู่สำนักพระ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ศาสดา พระมาตุภูมิทรงตรัสว่า ถึงเวลาพระศาสดาไปซ่อนบ้างทรงเนรมิตให้แสงสว่างทั่วไปในมนุษย์โลกนี้ แม้จะมีธูลิเท่าจูลินทรีย์ก็มองเห็น พระพุทธเจ้าทรงแสดง

พระยมกปฏิหาริย์ขึ้นไปประทับในมุนเมาลีแห่งพระเศียรพระมาตุภูมิทรงตรัสถามพระศาสดาอยู่ ณ ที่ใดมองไม่เห็น พระพุทธเจ้าอยู่ตรงนี้ พระมาตุภูมิสังเกตว่ามีเสียงอยู่ในอากาศมองไม่เห็น ถ้ามเช่นนั้น 7 ครั้งก็มองไม่เห็น พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า มหาบพิธอยากรู้ให้ชูพระหัตถ์ขึ้นมาเหนือเศียรเกล้าเมาลี พระมาตุภูมิก็ทรงทำตามชูพระหัตถ์ขึ้นไปสัมผัสพระเพลาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมาตุภูมิทรงเปล่งพระสุรเสียงว่า พุทโธ อุปปันโน แปลว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้วในโลก ทรงถวายดอกอุบลวรรณาถวายเป็นพระราชบัลลังก์ ทรงตรัสสั่งให้พระปรคนธรรพบรรเลงดุริยางค์ถวายแต่ใหม่ขึ้น ณ บัดนี้ พระปรคนธรรพขอผลัด 5 อืดใจ ทรงอาราธนาพระศาสดาทรงประทับ ณ ราชบัลลังก์ ปี่พาทย์บรรเลงเสียงดังก้องกังวานสะท้อนทั่วเทวโลก พระมาตุภูมิทรงตรัสเรียกว่า เพลงสาธูการ กิจพิธีบูชาพระศาสดา องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าฉะนั้น เมื่อเสร็จสิ้นพิธีการต่างน้อมนมัสการถวายบังคมลาองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ทิพยสถานทั่วกันนั้นแล

กำเนิดพระพุทธศาสนา-ตำนานเพลงสาธูการ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

เพลงสาธนาการ (ไม่ทราบนามผู้แต่ง)

อัตราจังหวะสองชั้น(ฉิ่งพิเศษ)

หน้าทับตะโพนสาธนาการ(หน้าทับเฉพาะ)

ทำนองฆ้องวงใหญ่เพลงสาธนาการหลวงบำรุงจิตรเจริญ(รูป สาดนะวลีย์)

เพลงสาธนาการ

เพลงสาธนาการ มือที่๑

๑	--- ร	--- ม	--- ม	- ช - ล	----	- ล - ล	--- ช	--- ร
	--- ล	--- ท	--- ม	- ช - ล	--- ล	----	--- ช	--- ล

๒	--- ท	- ล --	ร ร --	ม ม - ฟ	- ล - ท	- ล --	ฟ ฟ --	ม ม - ร
	--- ฟ	- ม - ร	--- ม	--- ฟ	- ล - ท	- ล - ฟ	--- ม	--- ร

๓	- ฟ - ม	- ร - ด	----	-- ร ม	-- ล ล	- ท - ล	- ช - ม	- ช - ล
	----	- ล --	ท ล - ท	- ด --	- ล --	- ท - ล	- ช - ท	- ช - ล

๔	- รี่ - มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ช	-- ล ท	- รี่ - มี่	- รี่ - ตี่	- ท - ล
	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ช	- ช --	- ร - ม	- ร - ด	- ท - ล

๕	- ม --	ม ร - ม	- ล --	ช ช - ล	- ท - รี่	- ท --	ล ล --	ช ช - ม
	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	--- ล	- ท - ร	- ท - ล	--- ช	--- ท

๖	- ฟ --	- ม --	- ร - ร	-- ท ท	- ช --	ล ท - รี่	- มี่ - รี่	- ท - ล
	-- ม ร	--- ร	--- ล	- ท --	- ร - ช	--- ร	- ม - ร	- ท - ล

๗	- ท - รี่	- ท --	ล ล --	ช ช - ม	----	-- ร ม	-- ม ม	- ช - ล
	- ท - ร	- ท - ล	--- ช	--- ท	- ล - ท	- ด --	- ม --	- ช - ล

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

๘	- ท ล ล	-- ล ล	- ร - ช	- ล - ท	- รี่ - มี่	- รี่ - --	ท ท --	ล ล - ช
	--- ร	- ล --	- ล - ช	- ล - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ช

๙	- ฟ --	- ม --	- ร - ร	-- ช ช	-- ล ล	- ท --	ช ช --	ล ล - ท
	-- ม ร	--- ร	--- ล	- ช --	- ล --	- ท - ช	--- ล	--- ท

๑๐	- ท --	ล ล --	ท ท --	รี่ รี่ - มี่	-- ม ฟ	- ล --	- ล - ฟ	--- ท
	- ท - ล	--- ท	--- ร	--- ม	- ร --	--- ม	- ร --	ม ร - ท

๑๑	- รี่ - มี่	- รี่ - --	ท ท --	ล ล - ช	-- ล ท	- รี่ - มี่	- รี่ - ตี่	- ท - ล
	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ช	- ช --	- ร - ม	- ร - ต	- ท - ล

๑๒	- ม --	ม ร - ม	- ล --	ช ช - ล	- ท - รี่	- ท --	ล ล --	ช ช - ม
	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	--- ล	- ท - ร	- ท - ล	--- ช	--- ท

๑๓	- ฟ - ม	- ร - ต	----	-- ร ม	-- ล ล	- ท - ล	- ช - ม	- ช - ล
	----	- ล --	ท ล - ท	- ต --	- ล --	- ท - ล	- ช - ท	- ช - ล

๑๔	- รี่ - มี่	- รี่ - --	ท ท --	ล ล - ช	-- ล ท	- รี่ - มี่	- รี่ - ตี่	- ท - ล
	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ช	- ช --	- ร - ม	- ร - ต	- ท - ล

๑๕	- ม --	ม ร - ม	- ล --	ช ช - ล	- ท - รี่	- ท --	ล ล --	ช ช - ม
	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ช	--- ล	- ท - ร	- ท - ล	--- ช	--- ท

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

เพลงสารุกรม มือที่ 2

๑๖	-- ล ล	-- ล ล	- ล --	ซ ซ - ล	-- ท ท	- ล --	ฟ ฟ --	ม ม - ร
	- ล --	- ล --	- ล - ซ	--- ล	- ท --	- ล - ฟ	--- ม	--- ร

๑๗	-- ล ล	- ท - ซ	- ล - ท	- ดิ - รี่	-- มี่ มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ซ
	- ล --	- ท - ซ	- ล - ท	- ด - ร	- ม --	- ร - ท	--- ล	--- ซ

๑๘	- ล ซ ซ	-- ซ ซ	- ร - ซ	- ล - ท	- รี่ - มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ซ
	--- ด	- ซ --	- ล - ซ	- ล - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ซ

๑๙	-- ม ฟ	- ล --	- ล --	ฟ ---	- ท --	ล ล --	ท ท --	ร ร - ม
	- ร --	--- ม	- ร --	- ม ร ท	- ฟ - ม	--- ฟ	--- ร	--- ม

๒๐	-- ซ ซ	- ล - ร	----	ร ม - ซ	-- ล ล	- ท --	ซ ซ --	ล ล - ท
	- ซ --	--- ล	- ท - ด	--- ซ	- ล --	- ท - ซ	--- ล	--- ท

๒๑	-- ล ท	- รี่ - มี่	- มี่ - มี่	- รี่ - ท	- รี่ - มี่	- รี่ --	ท ท --	ล ล - ซ
	- ซ --	- ร - ม	- ซ - ม	- ร - ท	- ร - ม	- ร - ท	--- ล	--- ซ

๒๒	- ม --	ร ร --	ม ม --	ซ ซ - ล	- ซ - ล	- ท - ดิ	- มี่ รี่ ดิ	- ท - ล
	- ท - ล	--- ท	--- ซ	--- ล	- ซ - ล	- ท - ด	- ม ร ด	- ท - ล

๒๓	--- ร	-- ม ฟ	- ล - ล	- ฟ --	- ด --	--- ร	----	ร ม - ซ
	- ล --	- ร --	--- ฟ	-- ม ร	-- ท ล	- ท - ล	- ท - ด	--- ซ

๒๔	-- ร ม	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ม --	ร ร --	ม ม --	ซ ซ - ล
----	--------	---------	---------	---------	--------	--------	--------	---------

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

	- ด - -	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ท	- ท - ล	- - - ท	- - - ช	- - - ล
--	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

๒๕	- ท - ล	- ช - ม	- - ร ม	- ช - ล
	- ท - ล	- ช - ท	- ด - -	- ช - ล

เพลงสาธนาการ มือที่ 3

	- - - ร	- ด - -	- - - ท	- - ท -
	- - - ล	- - ท ล	- - - -	- ท - ท

๒๖	- ท - -	ล ล - -	ท ท - -	ร ร - ม	- - ม ฟ	- ล - -	- ล - ฟ	- - - -
	- ฟ - ม	- - - ฟ	- - - ร	- - - ม	- ร - -	- - - ม	- ร - -	ม ร - ท

๒๗	- ด - -	- ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ	- ล - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
	- - ท ล	- - ม ร	- ล - -	- ร - -	- ล - ท	- ล - ฟ	- - - ม	- - - ร

๒๘	- - ล ล	- ท - ช	- ล - ท	- ด - ร	- ด - -	- ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ
	- ล - -	- ท - ช	- ล - ท	- ด - ร	- - ท ล	- - ม ร	- ล - -	- ร - -

๒๙	- - ม ฟ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ฟ	- ล - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
	- ร - -	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ด	- ล - ท	- ล - ฟ	- - - ม	- - - ร

๓๐	- ท - -	ล ล - -	ท ท - -	ร ร - ม	- - ม ฟ	- ล - -	- ล - ฟ	- - - ท
	- ฟ - ม	- - - ฟ	- - - ร	- - - ม	- ร - -	- - - ม	- ร - -	ม ร - ท

๓๑	- ร - ท	- ล - -	ช ช - -	ล ล - ท	- ฟ - ม	- ร - ด	- - - -	- - ร ม
----	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

	- ร - ท	- ล - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - -	- ล - -	ท ล - ท	- ด - -
--	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

๓๒	- ร - ซ	- ล - ท	- รี้ - ท	- ล - ซ	- - ล ท	- รี้ - มี่	- รี้ - ตี้	- ท - ล
	- ล - ซ	- ล - ท	- ร - ท	- ล - ซ	- ซ - -	- ร - ม	- ร - ด	- ท - ล

๓๓	- ม - -	ม ร - ม	- ล - -	ซ ซ - ล	- รี้ - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ซ	- - - ล	- ร - ท	- ล - ฟ	- - - ม	- - - ร

พระเจ้าเปิดโลก

๓๔	- ท - -	ท ท - รี้	- มี่ - รี้	- ท - ล	- ท - รี้	- ท - -	ล ล - -	ซ ซ - ม
	- ท - ท	- - - ร	- ม - ร	- ท - ล	- ท - ร	- ท - ล	- - - ซ	- - - ท

๓๕	- ฟ - ม	- ร - ด	- - - -	- - ร ม	- - ล ล	- ท - ล	- ซ - ม	- ซ - ล
	- - - -	- ล - -	ท ล - ท	- ด - -	- ล - -	- ท - ล	- ซ - ท	- ซ - ล

๓๖	- รี้ - มี่	- รี้ - -	ท ท - -	ล ล - ซ	- - ล ท	- รี้ - มี่	- รี้ - ตี้	- ท - ล
	- ร - ม	- ร - ท	- - - ล	- - - ซ	- ซ - -	- ร - ม	- ร - ด	- ท - ล

๓๗	- ม - -	ม ร - ม	- ล - -	ซ ซ - ล	- รี้ - ท	- ล - ฟ	- - - ม	- - - ร
	- ร - ท	- ล - ท	- ล - ซ	- - - ล	- ร - ท	- ล - ฟ	- - - ม	- - - ร

จากทำนองเพลงสาธการทำนองฆ้องวงใหญ่ที่ได้บันทึกเป็นทำนองตัวอย่างในครั้งนี้เป็นแนวทำนองแบบหนึ่ง เพลงสาธการนั้นยังมีการบรรเลงในทำนองที่แตกต่างกันออกไปอีก เช่น เพลงสาธการที่บรรเลงแนวทำนองของบ้านฝั่งธนหรือบ้านวัดกัลยา โดยที่วิธีการดำเนินแนวทำนองเพลงสาธการนั้นจะมีความแตกต่างไปอีกลักษณะหนึ่งจากทำนองที่ได้ยกมาประกอบ เพลงสาธการนั้นถึงจะมีทำนองแตกต่างกันเช่นใดแต่นัยยะแห่งความสำคัญและความหมายของเพลงนั้นยังคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ความศรัทธาและการน้อมนำบูชาคุณพระรัตนตรัย

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

เพลงสาธนาการเป็นเพลงหน้าพาทย์สูงสุดสำหรับบรรเลงอัญเชิญพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังประวัติที่กล่าวมาข้างต้น เพลงสาธนาการจึงถูกจัดเป็นเพลงหน้าพาทย์สำคัญ ที่ผู้เรียนดนตรีไทยทุกคนต้องเรียนเป็นเพลงลำดับแรก เสมือนเป็นการคัดกรองผู้ที่ศึกษาทางปี่พาทย์ต่อไป หากไม่สามารถจดจำทำนองเพลงสาธนาการได้

การเรียนปี่พาทย์ต่อไปนี้จะลำบากจนอาจจะไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนปี่พาทย์สืบต่อไปในภายหน้า ยึดถือกันมาเป็นแบบแผนมาแต่โบราณด้วยความเคร่งครัดว่า การบรรเลงเพลงหน้าพาทย์เพลงใด ๆ ก็ดีจะยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาด้วยความเคร่งครัดอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์จะต้องบรรเลงด้วยความเคารพ และต้องมีสมาธิในการบรรเลงทำนองเพลงอย่างสูงเพื่อให้ทำนองเพลงที่บรรเลงมิให้ผิดเพี้ยนทำนอง เนื่องจากมีความเชื่อสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งอดีตคือ ประเภทกลุ่มเพลงหน้าพาทย์ถือเป็นเพลงครูและเพลงชั้นสูงหากบรรเลงด้วยความไม่เคารพเป็นผลให้ทำนองเพลงผิดเพี้ยน อาจส่งผลต่อสติสัมปชัญญะของผู้บรรเลงไม่สมประกอบได้ จึงเป็นความสำคัญที่นักดนตรีจะต้องถือปฏิบัติโดยเคร่งครัดด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ จึงนับเป็นมหามงคลอันสูงสุด การเรียนเพลงหน้าพาทย์ผู้เรียนจะต้องได้รับการถ่ายทอดจากครูผู้สอนโดยตรง และสืบต่อทำนองเพลงให้ถูกต้องโดยมีขั้นตอนในการเรียนเพลงหน้าพาทย์ ตามที่โบราณจารย์ได้วางแนวปฏิบัติไว้ อย่างเคร่งครัดโดยครูผู้ถ่ายทอดเพลงจะเป็นผู้พิจารณาความสามารถของลูกศิษย์แต่ละคนว่าสามารถจดจำนองเพลงสาธนาการทั้งหมดได้แล้ว สมควรที่จะเรียนเครื่องดนตรีชนิดใดต่อไป โดยโดยจำแนกตามพื้นฐานของลูกศิษย์แต่ละคนว่าสมควรจะเรียนเครื่องดนตรีชนิดใดต่อไป อาทิเช่น ระนาดเอก ปี่ใน ฆ้องวงเล็ก ระนาดทุ้ม เพื่อสร้างความชำนาญในขั้นสูงต่อไป จากนั้นครูผู้สอนจะถ่ายทอดเพลงประเภทอื่น ๆ อันได้แก่ เพลงฉิ่ง เพลงซำเรื่องต่างๆ หรือเพลงประเภทต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนเห็นว่าสมควรและเหมาะสมสำหรับงานพิธีต่าง ๆ ทั้งงานมงคล และงานอวมงคล นับว่า เพลงสาธนาการมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพื้นฐานที่ผู้เรียนปี่พาทย์สมควรเรียน เป็นเบื้องต้น ก่อนที่จะศึกษาเพลงประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะเพลงหน้าพาทย์ในระดับชั้นต่าง ๆ สามารถจำแนกบทบาทที่สำคัญของเพลงสาธนาการออกเป็นสองลักษณะ

ลักษณะที่หนึ่งบทบาทของเพลงสาธนาการในฐานะการบรรเลงประกอบพิธีกรรมเพื่ออัญเชิญคุณพระรัตนตรัยเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังปรากฏเพลงสาธนาการอยู่ในเพลงชุดโหมโรงเช้า เพลงชุดโหมโรงเย็น และเพลงชุดโหมโรงเทศน์ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีอุปสมบท พิธีกรรมที่บ่งบอกถึงความสำคัญของเพลงสาธนาการอย่างยิ่งคือพิธีกรรมการไหว้ครูดนตรีไทยและนาฏศิลป์ผู้ประกอบพิธีจะเรียกเพลงสาธนาการเป็นเพลงแรกในการประกอบพิธีหรือแม้กระทั่งในงานพิธีเทศน์มหาชาติ 13 กัณฑ์ 1000 พระคาถาในช่วงออกพรรษาจะมีเพลงปี่พาทย์ประกอบในแต่ละกัณฑ์ในกัณฑ์แรกคือทศพรปี่พาทย์ต้องบรรเลงเพลงสาธนาการเป็นลำดับแรกแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเพลงสาธนาการอย่างยิ่ง งานพิธีเทศน์มหาชาติและพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นงานมงคลทั้งงานพิธีและงานพระราชพิธี โดย เพลงสาธนาการนี้จะไม่บรรเลงในงานอวมงคลเป็นอันขาด

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ลักษณะที่สองบทบาทของเพลงสาธการในฐานะเป็นเพลงแม่แบบของการศึกษาเรียนรู้ทางปีพาทย์ ถือเป็นเพลงแรกทีผู้เรียนจะต้องฝึกบรรเลงก่อนเพลงอื่นในฐานะของเพลงครูที่สำคัญยิ่งเพื่อเพิ่มพูนทักษะทางฝีมือในการบรรเลง ฝึกสมาธิในการจดจำทำนองเพลงโดยมีวิธีการถ่ายทอดเพลงสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยโบราณใช้วิธีการท่องจำทำนองเพลงที่เรียกว่า”มุขปาฐะ”ใช้คำแทนทำนองเพลงว่า นอย หรือ ติง-เนงเนงวิธีการต่อเพลงคือครูผู้สอนตีทำนองเพลงสาธการหนึ่งวรรคจากนั้นลูกศิษย์ตีตามครูโดยมิให้ผิดเพี้ยนไปจากทำนองเพลงที่ครูตีให้ฟังแล้วจึงแทนทำนองเพลงด้วยการจดจำเสียงนอยหรือ ติง-เนง ศิษย์จึงสามารถจดจำทำนองเพลงตามที่ครูถ่ายทอดไว้ให้ได้อย่างแม่นยำ เมื่อศิษย์ได้เรียนเพลงสาธการจนเจนจบครบกระบวนการแล้วจึงฝึกฝนเครื่องมือนชนิดอื่นเป็นลำดับถัดไปโดยใช้ทำนองเพลงสาธการทางซ็องวงใหญ่เป็นทำนองหลักในการแปรทางไปสู่เครื่องมือนิต่างๆ เช่นปีโน รัตนาดเอก ซ็องวงเล็ก รัตนาดทุ้มหรือแม้แต่ผู้บรรเลงเครื่องหนังก็นมีความจำเป็นอย่างยิ่งทีจะต้องเรียนทำนองซ็องวงใหญ่เพลงสาธการเช่นเดียวกันจึงนับได้ว่าเพลงสาธการมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะของเพลงแม่แบบในการเรียนปีพาทย์เพื่อพัฒนาคุณภาพฝีมือให้เป็นเลิศพร้อมสำหรับทีจะเรียนเพลงในชั้นสูงต่อไป

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- ซัชชัย พวกดี. (2553). ระนาดเอก. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- เดชน์ คงอิม. (2546). เอกสารประกอบการสอนรายวิชาปฏิบัติเครื่องตีไทย 3 : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- นิตติ เอมโอด. (2562). ตะโพนคุณค่าแห่งมรดกภูมิปัญญาไทย. พิษณุโลก : สำนักพิมพ์พิษณุโลกดอทคอม.
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2552). ดนตรีพิธีกรรมการประชุมวิชาการครบรอบ 75 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 37 กรุงเทพฯ : เท็ดโปรโมชันแอนด์แอดเวอร์ไทซิง จำกัด.
- بيب คงลายทอง. (2552). ดนตรีพิธีกรรม การประชุมวิชาการครบรอบ 75 ปี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และงานดนตรีไทยอุดมศึกษาครั้งที่ 37 กรุงเทพฯ : เท็ดโปรโมชันแอนด์แอดเวอร์ไทซิง จำกัด.
- พินิจ ฉายสุวรรณ. (2560). พินิจชีวิต. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพินิจ ฉายสุวรรณศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงดนตรีไทย ณ เมรุวัดเสนาสวารามราชวรวิหาร 4 พฤศจิกายน 2560. พระนครศรีอยุธยา: หจก.กาลเวลาบางกรวยนนทบุรี
- มนตรี ตราโมท. (2545). คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- สงัด ภูษาทอง. (2532). การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์
- สภาการพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีไทย. (2541). งานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมส่วนกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเทคโนสุรนารี : โรงพิมพ์ปั้นเกล้าการพิมพ์
- อนุลักษณ์ อาสาสู. ความหมายและความสำคัญของเพลงสาธการ. สัมภาษณ์. 7 สิงหาคม 2565.